

O B S A H

Úvodník <i>Jarmila Lajčáková</i>	1
Protiústavné návrhy zmien vyplácania rodičovského príspevku a príspevku pri narodení dieťaťa <i>Jarmila Lajčáková</i>	1
Legislatívny zámer zákona o sociálne vylúčených spoločnostiach môže priniesť nepríjemné nezamýšľané dôsledky <i>Jarmila Lajčáková</i>	3
Etnický princíp v zákone o SVS zostáva nedotknutý <i>Stano Daniel</i>	4
Novela zákona o používaní jazykov národnostných menšín bola parlamentom schválená v oklieštenej podobe. Prezident ju nepodpísal. <i>Jarmila Lajčáková a Alena Chudžíková</i>	4
Návrat vyhnaných jazykov <i>Zoltán Szalay</i>	5
Aj zákon o pohrebníctve môže byť o rešpektovaní odlišnosti <i>Tina Gažovičová</i>	7
Sčítam sa, sčítaš sa.... sčíta sa? <i>Jana Kadlečíková</i>	9
V integračnej politike voči migrantom čoraz viac zaostávame <i>Alena Chudžíková</i>	9
Podpora materinského jazyka detí migrantov <i>Tina Gažovičová</i>	10
Výbor pre národnostné menšiny má výrazný potenciál zlepšiť možnosť rozhodovania menšín vo veciach týkajúcich sa ich komunít <i>Jarmila Lajčáková</i>	11

Ú V O D N Í K

JARMILA LAJČÁKOVÁ

„Témy, ktoré (Menšinová politika na Slovensku) otvára sú podľa mňa pre naše ďalšie smerovanie rozhodujúce. Viem, že posledné roky sa kladie dôraz najmä na dlhodobu udržateľnú dobrú ekonomiku štátu, ktorá je pre jeho existenciu a životnú úroveň ľudí nevyhnutnou podmienkou a je to ťažká úloha. Zároveň viem, že aj ak sa nám podarí vytvoriť výborné ekonomicky prosperujúce spoločenstvo, pre slušný a dobrý život to nemusí stačiť. Pre dobrý a slušný život je potrebné viac. Mali by sme sa snažiť o to, aby naše spoločenstvo bolo otvorenejšie a tolerantnejšie. A to je tiež ťažká úloha, najmä preto, lebo výsledok nemožno tak ľahko demonštrovať, ako sa to dá so štátnym rozpočtom.

PROTIÚSTAVNÉ NÁVRHY ZMIEN VYPLÁCANIA RODIČOVSKÉHO PRÍSPEVKU A PRÍSPEVKU PRI NARODENÍ DIEŤAŤA

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Koncom apríla 2011 Ľudovít Kaník (SDKÚ-DS) spolu s koalíčnými poslancami Kamilom Krnáčom (SaS), Štefanom Kužmom (SDKÚ-DS) a Zoltánom Horváthom (SDKÚ-DS) doručili do NR SR dva návrhy zákonov meniace podmienky vyplácania rodičovského príspevku a príspevku pri narodení dieťaťa. Cieľom návrhov je zrušiť príspevok pri narodení dieťaťa (pri prvých troch deťoch je to 678,49 €) a o 50 percent znížiť výšku rodičovského príspevku a príspevku pri narodení dieťaťa pre dlhodobo nezamestnaných rodičov (z 190,10 € na 95,05 €). Nárok na príspevok pri narodení dieťaťa nevznikne, resp. znížený nárok na rodičovský príspevok vznikne v tých prípadoch, ak ani jeden z rodičov nebol nemocensky poistený aspoň 270 dní počas posledných štyroch rokov predchádzajúcich vzniku nároku na tieto dávky, teda nemal zamestnanie alebo nevykonával samostatne zárobkovú činnosť. Akej skupiny sa novely dotknú?

ZAKÁZANÁ NEPRIAMA DISKRIMINÁCIA RÓMOV, A TO NAJMÄ RÓMSKÝCH ŽIEN A DETÍ

Za rovnakú aktivitu, akou je práca, sa podľa návrhu považuje tiež štúdium 1. alebo 2. stupňa vysokej školy alebo štúdium na strednej škole. Nízke percento Rómov študujúcich na stredných a vysokých školách indikuje skupinu, ktorej postavenie sa novela snaží upraviť. Kaníkov návrh tiež ráta s tým, že postihnutí budú najmä poberatelia dávok v hmotnej núdzi, a preto navrhuje, aby zníženie rodičovského príspevku neznamenal zvyšovanie príspevku v hmotnej núdzi. O zamýšľanej cieľovej skupine napokon informuje aj dôvodová správa, podľa ktorej novela smeruje k odstráneniu negatívnej motivácie „u sociálne vylúčených skupín obyvateľstva zabezpečovať a zvyšovať si svoj príjem prostredníctvom sociálnych dávok viazaných na počet detí“.¹ Kaníkove návrhy používajú najnovšiu terminológiu tzv. sociálne vylúčených spoločností na označenie Rómov žijúcich v podmienkach chudoby. Pojem sociálne vylúčených spoločností (ďalej len SVS) je základom v pripravovanom legislatívnom zámere zákona o SVS z dielne Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny. Podľa návrhu „ide v prvom rade o sociálne vylúčené zoskupenia označované dominujúcou spoločnosťou ako ‚rómske‘, vyskytujúce sa vo forme mestských koncentrácií a separovaných segregovaných osídlení“.² O tom, že zámerom Kaníkovej novely je znížiť, resp. zrušiť najdôležitejšie dávky štátnej sociálnej podpory svedčí aj stereotyp obsiahnutý vo vyššie citovanej dôvodovej správe - Rómovia majú deti kvôli tomu, aby získali peniaze zo štátnych rodičovských dávok. Novela zrejme postihne aj ďalšie skupiny ohrozené chudobou a sociálnym vylúčením, ale vyššie uvedené indicie naznačujú, že pôjde najmä o Rómov, a predovšetkým o rómske ženy a deti.

Kaníkov návrh predstavuje najzákernejšiu, tzv. nepriamu diskrimináciu, kedy „navonok“ neutrálne pravidlo má v skutočnosti negatívny disproporčný dopad na jednu skupinu. Podľa antidiskriminačného zákona, ktorý definuje nepriamu diskrimináciu, je takýmto zakázaným

„Návrh predstavuje najzákernejšiu, tzv. nepriamu, diskrimináciu, kedy ‚navonok‘ neutrálne pravidlo má v skutočnosti negatívny disproporčný dopad na jednu skupinu.“

1 Dôvodová správa, s. 1

2 Pracovná verzia legislatívneho zámere pripravená Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny, verzia zo dňa 01.06.2011, s. 4 v kópii autorky

(...) Nevie, či a kedy sa nám podarí odísť z cesty konfrontácie na cestu prijatia, ale viem, že takzvaný dlhodobý a udržateľný rozvoj nás čaká iba na ceste prijatia....“

Jana Dubovcová, poslankyňa NR SR v reakcii na prvé číslo *Menšinovej politiky na Slovensku*

Naše výskumné centrum nabáda k takémuto smerovaniu tým, že nazerá na menšinovú politiku cez prizmu spravodlivosti a ľudskej dôstojnosti. Vychádzame z tézy, že všetci obyvatelia tejto krajiny majú právo na to, aby žili podľa ich vlastných predstáv o tom, čo považujú za vedenie dobrého života, pokiaľ tým neprimerane nezasahujú do práv iných. Všetci, nielen tí, ktorí patria k národnej, jazykovej alebo náboženskej väčšine, majú preto právo očakávať, že sa štát bude usilovať o vytváranie dôstojných podmienok pre ich život. Majú právo na to, aby ich štátne inštitúcie neposudzovali na základe historicky skonštruovaných stereotypov. Uprieť im nemožno ani právo na to, aby ich štát nenútil vzdať sa svojich odlišných kultúrnych identít a splynúť s „väčšinou“. A napokon majú právo aj na to, aby (spolu) definovali politiku, ktoré súvisia s ich možnosťami viesť dôstojný život.

Druhé číslo *Menšinovej politiky na Slovensku* mapujúce druhý štvrtrok 2011 vyzdvihuje konštituovanie výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny na Úrade vlády SR ako prostriedok na tejto ceste. Výbor je dôležitým medzníkom pri zvyšovaní participácie menšín v menšinovej politike. K zlepšeniu života niektorých vietnamských detí môže významne prispieť spolupráca vietnamskej komunity so základnou školou v bratislavskom Novom Meste, o ktorej píše Tina Gažovičová. Tak, ako upozorňuje Alena Chudžíková v článku venovanom integračnému indexu migračnej politiky, SR výrazne zaostáva v tejto oblasti a možnosť pokroku sa (možno) spolieha práve na takúto (ojedinelú) aktivitu zdola. Zoltán Szalay vo svojom článku argumentuje, že aj oklieštená novela zákona o používaní jazykov národnostných menšín môže byť ochranným štítom pred postupnou jazykovou asimiláciou. Vrátenie novely zákona o používaní jazykov menšín prezidentom do NR SR však smutne ilustruje, že na Slovensku stále pretrvávajú hranice medzi etnickými Slovákami a ostatnými národnosťami a súčasný politický diskurz neprispieva k ich búrianiu. O nevy povedaných náboženských hraniciach a nechote diskutovať o vytváraní priestoru pre život v súlade s odlišným (ako kresťanským) náboženským presvedčením zas píše Tina Gažovičová v kontexte zákona o pohrebníctve.

Najarogantnejším momentom menšinovej politiky za obdobie druhého štvrtroku bol poslanceký návrh Ľudovíta Kaníka, Štefana Kužmu, Zoltána Horvátha (všetci SDKÚ-DS) a Kamila Krnáča (SaS), ktorého zámerom je 50 percentné zníženie rodičovského príspevku a zrušenie príspevku pri narodení dieťaťa najmä (ale nielen) pre rodičov a deti žijúce v marginalizovaných rómskych komunitách. Tento návrh, ktorý pomerne bez ťažkostí prešiel prvými dvoma čítaniami v parlamente, je príkladom bezostyšnej diskriminačnej politiky, ktorá trestá obeť sociálneho vylúčenia a predovšetkým jednu z najohrozenejších skupín na Slovensku - rómske deti. Vychádza zo stereotypizujúcich predstáv bielych slovenských mužov, patriacich k strednej či vyššej socio-ekonomickej triede o živote extrémne chudobných Rómov a Rómiek. Je to populistická politika, ktorá veľmi efektívne stavia na hlboko zakorenenom strachu množstva Slovákov z toho, že Rómovia predstavujú demografickú hrozbu pre väčšinový národ. V slušnej demokratickej spoločnosti, ktorá rešpektuje základné ľudské práva nemá tento návrh miesto. Predložená novela žiaľ zatienila politiku smerujúcu k vytváraniu dôstojných podmienok na život práve takejto skupiny, ktorú pripravuje Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny. Legislatívny zámer o sociálne vylúčených spoločenských, ktorému sa tiež venujeme, sa javí ako nie celkom premyslený, ale v dobrej viere zamýšľaný návrh. Môže však priniesť neplánované negatívne dôsledky znásobené paradoxne aj iniciatívou koalícičných poslancov v oblasti štátnej podpory rodiny.

Druhý štvrtrok priniesol pozitívne, menej pozitívne a značne negatívne trendy v menšinovej politike, ktorým sa v tomto čísle štvrtročníka venujeme. Verím, že ponúknú inšpiratívne, miestami možno až provokatívne myšlienky a hodnotenia. Budeme sa tešiť na reakcie našich čitateľiek a čitateľov a ich návrhy, ako presvedčiť Slovákov o tom, aby, ako píše pani poslankyňa Dubovcová, prešli z cesty konfrontácie na cestu prijatia. ■

zaobchádzaním „navonok neutrálny predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax, ktoré znevýhodňujú osobu v porovnaní s inou osobou“.³

Zníženie rodičovského príspevku a odňatie príspevkov pri narodení dieťaťa si slovenské rodiny s najväčšou pravdepodobnosťou ani len nevšimnú. Okamžitý a dramatický efekt to bude mať na rómske rodiny žijúce v podmienkach sociálneho vylúčenia. O tom, aký dopad má sociálne vylúčenie a koncentrovaná chudoba na možnosti jednotlivca vymaniť sa z neho, obzvlášť po tom, ako bol hneď v úvode vzdelávacieho procesu preradený do špeciálnej školy, píše návrh zákona o SVS: „Možnosti obyvateľov vylúčených komunit vymaniť sa vlastnými silami z prostredia koncentrovanej a generačnej chudoby, v ktorom žijú, sú minimálne (...), ktorýkoľvek jedinec bez ohľadu na jeho individuálne charakteristiky alebo predpoklady socializovaný v prostredí koncentrovanej chudoby bude s veľkou mierou pravdepodobnosti neschopný mobilizovať svoj osobnostný potenciál a prekonať sociálne vylúčenie.“⁴ Paradoxne navrhované novely neopodstatnene a neprimerane sankcionuje za stav sociálneho vylúčenia.

Kanikove návrhy predstavujú viacnásobnú nepriamu diskrimináciu z dôvodu rasy, etnicity a pohlavia. Porušujú článok 12 ods.1 Ústavy SR, ktorý zakazuje diskrimináciu (priamu aj nepriamu) v spojení s čl. 41 ods.5. Sú v priamom rozpore s článkom 3e) smernice EÚ implementujúcej princíp rovnakého zaobchádzania bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod, porušujú článok 5 ods.e) Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, článok 26 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, článok 2 ods.2 v spojení s článkom 10 Medzinárodného paktu o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach. Navrhované novely neprimerane postihujú rómske deti, ktoré sú trestané za to, „akých majú rodičov“, a preto návrhy porušujú tiež články 2.2. a 2.1 v spojení s článkami 18.2, 26 a 27 Medzinárodného dohovoru o právach dieťaťa.

DISKRIMINAČNÁ REPRODUKČNÁ POLITIKA

Kanikove návrhy noviel sú *de facto* formou politiky voči rómskej menšine. Nemajú za cieľ vytvárať dôstojné životné podmienky pre obyvateľov a obyvateľky marginalizovaných rómskych osád. Naopak, vychádzajú z logiky strachu pred Rómami konštruovanými ako demografická hrozba, proti ktorej zasahujú. Porušujú reprodukčné práva jednej skupiny, ktoré zaručujú, že každý a bez ohľadu na to, či patrí k skupine, ktorá je viac alebo „menej obľúbená väčšinou“, má rovnaké právo rozhodnúť sa o počte detí. Štát nemôže prijímať politiku, ktorá zásadným spôsobom ovplyvňuje reprodukčné voľby u jednej etnickej a sociálne zadefinovanej skupiny.“

Oba návrhy zákonov boli prerokované v druhom čítaní. Odmietol ich Výbor pre ľudské práva a národnostné menšiny. Ústavnoprávny výbor nepodporil zmenu zákona o rodičovskom príspevku, ale podporil zmenu vo vyplácaní príspevkov pri narodení dieťaťa. Výbory pre sociálne veci a financie a rozpočet oba návrhy podporili. Zostáva veriť, že sa nájde dostatočne vysoký počet slušných poslancov a poslankyň, ktorí sa pri svojom rozhodovaní o podpore týchto noviel v treťom čítaní budú riadiť slovenskou ústavou a medzinárodnými dohovormi o ochrane ľudských práv, ktoré majú prednosť pred zákonom a Kanikov diskriminačný návrh nepodporia. ■

3 §2a ods.3 antidiskriminačného zákona č. 365/2004 Z.z. v platnom znení

4 Pracovná verzia legislatívneho zámeru pripravená Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny, verzia zo dňa 01.06.2011, s. 4 v kópii autorky

LEGISLATÍVNY ZÁMER ZÁKONA O SOCIÁLNE VYLÚČENÝCH SPOLOČENSTVÁCH MÔŽE PRINIEST NEPRÍJEMNÉ NEZAMÝŠĽANÉ DÔSLEDKY

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Vychádzajúc z programového vyhlásenia vlády prijatého v roku 2010 začalo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny v druhom polroku 2011 aktívne pracovať na príprave zákona o tzv. sociálne vylúčených spoločnostiach (ďalej len SVS),

„Cieľom navrhovanej legislatívy je vytvoriť systémový právny rámec na zásadné zlepšenie situácie v prioritných oblastiach, ktorými sú vzdelanie, bývanie, zamestnanosť, sociálne veci a zdravie obyvateľov sociálne vylúčených spoločností“

pričom pracovné skupiny k tomuto návrhu sú zložené zo zástupcov iných rezortov a mimovládnych organizácií. Návrh zákona má byť predložený na schválenie vládou v auguste 2011.

Podľa dostupného, zatiaľ nekompletizovaného materiálu, ktorý nám poskytlo ministerstvo, je cieľom navrhovanej legislatívy „vytvoriť systémový právny rámec na zásadné zlepšenie situácie v prioritných oblastiach, ktorými sú vzdelanie, bývanie, zamestnanosť, sociálne veci a zdravie obyvateľov sociálne vylúčených

spoločností, a tým vytvoriť základné predpoklady pre trvalo udržateľné zvyšovanie kvality života v týchto lokalitách, ako aj pre individuálnu sociálnu inklúziu ich obyvateľov“.¹ Návrh definuje na teritoriálnom princípe oblasti alebo územia koncentrovanej chudoby na základe demografických, sociálno-ekonomických a vzdelanostných ukazovateľov a ukazovateľov zamestnanosti a úrovne bývania. Počas prípravy tohto vydania *Menšinovej politiky na Slovensku* neboli k dispozícii skompletizované opatrenia vo všetkých oblastiach (vzdelávanie, bývanie, sociálna oblasť či oblasť zamestnanosti), a tak nemožno komplexne hodnotiť navrhovaný legislatívny zákon. Na základe dostupných materiálov je však potrebné upozorniť na niekoľko aspektov, pre ktoré považujeme prijímanie navrhovaného zákona za rizikové.

REDUKCIA SITUÁCIE RÓMOV ŽIJÚCICH V MARGINALIZOVANÝCH KOMUNITÁCH NA SOCIÁLNY PROBLÉM

Prijímateľmi pomoci sú obyvatelia SVS bez ohľadu na ich etnickú príslušnosť. Ministerstvo práce sa dištancuje od politiky založenej na etnickom princípe, a tak pokračuje vo filozofii predchádzajúcich politík v tejto oblasti, ktoré používali pojem tzv. sociálne znevýhodnených skupín, a to aj napriek tomu, že si uvedomuje, že sociálne vylúčenie „má v našich podmienkach predovšetkým etnické korene a súvisiaca inštitucionálna diskriminácia je (aj historicky) jedným zo základných determinantov sociálneho vylúčenia“.² Prístup ministerstva práce je prekvapivý aj vzhľadom na neúspech doterajších politík zameraných na zlepšenie životných podmienok Rómov, ktorý mohol byť spôsobený, okrem iného, aj neschopnosťou či neochotou

„Autori dokumentu si síce uvedomujú, že sociálne vylúčenie má v našich podmienkach predovšetkým etnické korene, výslovne sa však dištancujú od prijímania politiky na etnickom princípe.“

súčasne adresovať etnický pôvod štrukturálnej diskriminácie tejto skupiny. Domnievame sa, že ideálna politika by sa mala usilovať citlivo prepojiť oba prístupy – sociálny aj etnický (resp. prístup k Rómom ako národnostnej menšine).

NEMOŽNOSŤ, ČI NEOCHOTA RIEŠIŤ KORENE SOCIÁLNEHO VYLÚČENIA

Navrhovaný legislatívny zámer nerieši korene sociálneho vylúčenia, ktoré sú v značnej miere spôsobené tým, že väčšinové inštitúcie, do ktorých sa podľa očakávaní majú Rómovia integrovať,

neposkytujú priestor pre ich inklúziu a zostávajú nezmenené. Verejné politiky sa zameriavajú na „adaptáciu“ Rómov, čo, ako dokumentuje najmä oblasť vzdelávania, môže priniesť nezamýšľané dôsledky. Podľa dostupnej časti dokumentu týkajúceho sa oblasti vzdelávania, ktorý sme mali k dispozícii, je zrejmé, že zákon nie je zameraný na takú zmenu školského systému, ktorá by vytvárala priestor pre inklúziu rómskych detí. Návrh nesmeruje napríklad k zmene existujúceho neprimerane výkonnostne orientovaného základného vzdelávania založeného na konštrukte „normy“, do ktorej sa deťom z osád len ťažko podarí vtesnať vzhľadom na ich sociálne aj kultúrne špecifické potreby. To je jedným zo zásadných dôvodov, prečo deti z marginalizovaných rómskych komunít v školskom systéme zlyhávajú. Legislatívny návrh nesmeruje k inkluzívnemu vzdelávaniu, ktoré by umožnilo uspieť každému dieťaťu a ktorého cieľom by bola výchova slušných obyvateľov štátu a nie géniov s encyklopedickými znalosťami. Napokon, nie je to ani možné, keďže takáto ambícia by výrazne presahovala možnosti a kompetencie ministerstva práce.

„Výsledkom, a to najmä s ohľadom na viac alebo menej opodstatnený dojem o množstve finančných prostriedkov, ktoré sa na túto tému plánujú vynaložiť, môže byť ďalšia stigmatizácia rómskych detí ako ‘neschopných’ a racionalizácia segregáčnych praktík prostredníctvom špeciálneho školstva.“

Našou obavou však je, že dobre mienená podpora programov finančnej pomoci, dotácií, prednostného prijímania detí zo SVS do predškolských zariadení a „prispôsobovanie“ detí vzdelávaciemu systému pomocou podporných asistenčných programov môže v praxi viesť k neplánovanému zvýšeniu interetnického napätia a zachovaniu segregáčnych praktík. Zavedenie týchto politík do zákona sa javí ako problematické aj v tom ohľade, že neexistujú dopadové štúdie, ktoré by zdokumentovali, či navrhované politiky sú vo svojich dôsledkoch integračné. Dočasné vyrovnávacie opatrenia, ktoré sú obsahom návrhu zákona o SVS nemia existujúce štruktúry a sú do veľkej miery odsúdené na neúspech pri nastolovaní skutočnej zmeny v budovaní napr. silnej strednej triedy Rómov. Inými slovami, nenapomôžu v tom, aby výraznejšie zvýšili počet úspešných absolventov „štandardných“ základných, stredných a vysokých škôl spomedzi detí z marginalizovaných rómskych komunít. Výsledkom, a to najmä s ohľadom na viac alebo menej opodstatnený dojem o množstve finančných prostriedkov, ktoré sa na túto tému plánujú vynaložiť, môže byť ďalšia stigmatizácia rómskych detí ako „neschopných“ a predstavujúcich záťaž pre dominujúcu spoločnosť a racionalizácia segregáčnych praktík prostredníctvom špeciálneho školstva.

1 Pracovná verzia legislatívneho zámeru pripravená Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny, verzia zo dňa 01.06.2011, s. 4 v kópii autorky.

2 *Ibid.* s. 24

RIZIKO ZAKONZERVOVANIA SÚČASNÉHO STAVU V DÔSLEDKU PRIJATIA NAVRHOVANÉHO ZÁKONA

Navrhovaný prístup sa však odlišuje od početných vládnych stratégií zameraných na integráciu Rómov v tom, že bude mať zákonnú formu. Jeho autori zrejme predpokladajú, že tým zvýšia autoritu a záväznosť pri presadzovaní integračnej politiky. Práve charakter zákona však môže skomplikovať možnosti jeho zmeny tak, aby aktuálne reflektoval meniace sa podmienky praxe. Vzhľadom na vyššie uvedené problematické aspekty, ktoré považujeme za kľúčové, sa obávame, že zákon by mohol zakonzervovať súčasný neuspokojivý stav. Ako značné rizikové vidíme prijímanie takejto legislatívy aj s ohľadom na nejasnosť jej finančného krytia. V stave obmedzenej politickej vôle ostatných kľúčových rezortov (školsťva, financií a výstavby), ktoré výrazne limitujú dobre mienené úsilie Ministerstva práce, treba zvážiť, či by neprineslo viac pozitívnych zmien zákonné zakotvenie úspešných a overených projektov, napríklad terénnej sociálnej práce, ktoré sú v jeho pôsobnosti. ■

GLOSÝ

ETNICKÝ PRINCÍP V ZÁKONE O SVS ZOSTÁVA TAKMER NEPOVŠIMNUTÝ

STANO DANIEL

Jeden čiastočne akceptovateľný argument pre potrebu zákona o sociálne vylúčených spoločnostiach (SVS) je, že by takýto zákon pomohol lepšie cieľovým politikám. Žiaľ, všetci prezentujúci tento argument zabúdajú povedať aj to, že tieto politiky by boli zamerané na sociálne vylúčených Rómov a jediným dôvodom potreby tohto zákona je, že žiadna vláda, vrátane tej súčasnej, si ani nedokázala predstaviť politiku, ktorá by akýmkoľvek spôsobom, aj keby len čiastočným, bola zacielená na etnickú skupinu.

Nie je jasné odkiaľ strach toto urobiť pochádza. Niekoľko rokov Slovensko používalo *marginalizované rómske komunity* ako cieľovú skupinu národných, regionálnych a miestnych politik. Zlyhanie týchto politik nikdy nebolo zapríčinené nejasnou či abstraktnou definíciou cieľovej skupiny. Dôvodom zlyhania je extrémne vysoké administratívne zaťaženie, chýbajúce zastúpenie Rómov v rozhodovacích procesoch a mnohé ďalšie čiastočné nedostatky, ktorými sa s najväčšou pravdepodobnosťou zákon o SVS nebude zaoberať. Aspoň sa o nich zatiaľ nehovorilo.

Táto nová legislatíva má dve riziká. Prvým je skutočnosť, že zákon prispeje k ďalšiemu nálepkovaniu Rómov a ich vnímaniu len ako cieľa sociálnych politik. Druhým rizikom, nadväzujúcim na prvé, je fakt, že nový zákon ignoruje etnický rozmer súčasného postavenia Rómov na Slovensku a historické dôvody sociálneho vylúčenia Rómov. Etnická diskriminácia Rómov nie je súčasťou diskusie a zostáva nedotknutá. Na základe jasných signálov je možné veriť, že potom, čo bude schválený zákon o sociálne vylúčených spoločnostiach, nastane vysoké riziko pocitu u vlády, že všetky záležitosti súvisiace s Rómami už sú vyriešené a bude veľmi ťažké ich presvedčiť, aby vykonalí smerom k rómskej národnostnej menšine ďalšie legislatívne úpravy.

NOVELA ZÁKONA O POUŽÍVANÍ JAZYKOV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN BOLA PARLAMENTOM SCHVÁLENÁ V OKLIEŠTENEJ PODOBE. PREZIDENT JU NEPODPÍŠAL.

JARMILA LAJČÁKOVÁ A ALENA CHUDŽÍKOVÁ

HROZBA, NIE SPRAVODLIVOSŤ

V predchádzajúcom vydaní Menšinovej politiky na Slovensku sme s optimizmom písali o vládou schválenej novele zákona o používaní jazykov menšín, ktorý bol predložený na rokovanie do parlamentu. Napriek tomu, že vláda (a vládna koalícia) schválila kompromisné riešenie týkajúce sa najmä kvóra zastúpenia obyvateľov hlásiacich sa k národnostným menšinám potrebného na to, aby bolo možné jazyky menšín používať v úradnom styku (15%), v parlamente s takýmto návrhom malo problém KDH, SaS aj Obyčajní ľudia. A so schválenou reštriktívnou novelou napokon nesúhlasil ani prezident a vrátil ju na rokovanie parlamentu.

„Otázkou nebolo, ako vytvoriť právnu normu, ktorá by menšinám umožnila čo najlepší (ideálne rovnaký) prístup k možnosti zachovať si materinský jazyk ... Centrálnym úsilím bolo zabrániť, aby prostredníctvom tohto zákona dochádzalo k maďarizácii etnických Slovákov.“

Zdlhavé parlamentné rozpravy, stránicke rokovania a tézy jednotlivých poslancov nielen opozície, ale aj koalície nasvedčujú tomu, že pri rozhodovaní o novele nebolo dôležité kritérium spravodlivosti, ale pocitu ohrozenia. Otázkou nebolo, ako vytvoriť právnu normu, ktorá by menšinám umožnila čo najlepší (ideálne rovnaký) prístup k možnosti zachovať si materinský jazyk a chrániť sa pred zjavnou asimiláciou, ktorú, okrem iného, podporuje zákon o štátnom jazyku. Centrálnym úsilím bolo zabrániť, aby prostredníctvom tohto zákona dochádzalo k maďarizácii etnických Slovákov. Je to paradoxné, keďže sociologické dáta jasne poukazujú na opačný fenomén, teda jazykovú asimiláciu príslušníkov maďarskej menšiny, o čom svedčia em-

„...sociologické dáta jasne poukazujú na opačný fenomén, teda jazykovú asimiláciu príslušníkov maďarskej menšiny.“

pirické údaje Fórum inštitútu. Podľa nich sa za ostatných desať rokov znížil podiel maďarsky hovoriacich Maďarov vo všetkých oblastiach verejnej komunikácie – napríklad v obchodoch zo 45 na 30 percent, v úradnom

styku z 20 na 14 percent, medzi susedmi zo 64 na 56 percent. To isté platí aj v rodinnej komunikácii, v ktorej každý piaty respondent maďarskej národnosti hovorí po slovensky so svojím maďarským partnerom, 23 percent s deťmi, každý piaty rodičovský partner komunikuje s deťmi po slovensky a štvrtina detí z týchto rodín medzi sebou používa slovenčinu.¹

OKLIEŠTENÁ NOVELA ZÁKONA O POUŽÍVANÍ JAZYKOV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

Novela zákona o používaní jazykov národnostných menšín dávala príslušníkom spôsob ochrany pred asimiláciou a vytvárala priestor

1 Údaje Fórum inštitútu sú obsiahnuté v správe SITA z 12.5.2011. Autor: Zuzana M. Lamplová.

na používanie materinského jazyka, keď si to sami slobodne zvolia. Dňa 25.05.2011 bola novela schválená v oklieštenej podobe. Kvórum bolo síce znížené na 15 percent, ale iba ak tak potvrdia údaje v dvoch po sebe nasledujúcich sčítaniach obyvateľstva. Rovnako bolo obmedzené používanie jazykov národnostných menšín pri komunikácii s verejnou správou v menšinových

„Žiaľ, dynamika rokovania zabránila tomu, aby Slovensko už konečne prijalo úpravu, ktorá nevychádza z predstavy hroziacej asimilácie etnických Slovákov, ale prinajmenšom z jeho medzinárodných záväzkov.“

obciach s tým, že úrady majú možnosť vyhradiť si osobitné úradné hodiny na komunikáciu v menšinovom jazyku. Sociálne a zdravotné zariadenia v menšinových obciach nemusia, ale môžu komunikovať v jazykoch národnostných menšín, ak „im to podmienky dovoľujú“. Medzi ďalšie obmedzenia patrí aj rozšírenie súhlasu s roko-

vaním obecného zastupiteľstva v jazykoch národnostných menšín nielen na účastníkov rokovania, ale aj na starostu. Žiaľ, dynamika rokovania zabránila tomu, aby Slovensko už konečne prijalo úpravu, ktorá nevychádza z predstavy hroziacej asimilácie etnických Slovákov, ale prinajmenšom z jeho medzinárodných záväzkov. Na pozadí pomerne búrlivej reakcie na novoprijatú maďarskú ústavu na Slovensku však možno aj schválené znenie novely zákona o používaní jazykov národnostných menšín považovať za istý úspech.

VŠADEPRÍTOMNÝ STRACH Z ASIMILÁCIE ETNICKÝCH SLOVÁKOV

Zákon v takejto podobe bol však 15. júna vrátený prezidentom SR do parlamentu, pričom v Rozhodnutí o vrátení zákona z 25.mája² uvádza okrem formálnych nedostatkov zákona niekoľko argumentov, ktoré v súvislosti so súčasným stavom interetnických vzťahov na Slovensku považujeme za obzvlášť závažné. Základným argumentom textu Rozhodnutia je nemožnosť zrovnoprávniť menšinové jazyky so štátnym jazykom³, pričom

2 Rozhodnutie Prezidenta SR je dostupné na web stránke NR SR <http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=5&ID=424>, 20.6.2011

3 „Používanie jazyka menšiny v rozsahu komunikácie v ústnom a písomnom styku pred orgánmi verejnej správy vrátane predkladania písomných listín a dôkazov (...), ako aj vydávanie rodného listu, sobášneho listu, úmrtného listu, povolenia, oprávnenia, potvrdenia, vyjadrenia a vyhlásenia v obci (obec, v ktorej po dvoch po sebe nasledujúcich sčítaniach obyvateľov národnostná menšina tvorí najmenej 15% obyvateľov, pozn. autoriek), je vlastne zrovnoprávnením jazyka menšiny so štátnym jazykom v [týchto] obciach (...); s tým nemôžem súhlasiť.“ (Rozhodnutie prezidenta Slovenskej republiky o vrátení zákona z 25.mája 2011, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 184/1999 Z.z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení zákona č. 318/2009 Z.z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Bratislava,

prezident sa odvoláva na zákon o štátnom jazyku, ktorý explicitne zakotvuje dominantnú pozíciu slovenského jazyka.⁴ Keďže jazyk je jedným z hlavných atribútov národa a národnej identity, čo koniec koncov deklaruje aj preambula zákona o štátnom jazyku vo vzťahu k slovenskému národu⁵, je možné sa domnievať

sa, že nerovné pozície jazykov implikujú i nerovné pozície národov, ktoré týmito jazykmi hovoria. Podľa vyjadrení prezidenta návrh zákona svojím ustanovením, že „občania SR, ktorí sú osobami patriacimi k národnostnej menšine, môžu v úradnom styku v obci, ktorá nespĺňa podmienky podľa odseku 1 (obec, v ktorej po dvoch po sebe nasledujúcich sčítaniach obyvateľov národnostná menšina tvorí najmenej 15% obyvateľov, pozn. autoriek), pri ústnej komunikácii používať jazyk menšiny, ak s tým zamestnanec orgánu verejnej správy a osoby zúčastnené na konaní súhlasí“, obmedzuje práva štátnotvorného národa.⁶ Podobne ako v jednom z článkov predchádzajúceho čísla tohto štvrťročníka⁷ sa pýtame, či by štát mal mať takú moc, aby zasahoval do komunikácie dvoch ľudí, ktorí sa obojstranne dohodnú, že budú hovoriť určitým jazykom, aj keď ide o komunikáciu úradnú. Text rozhodnutia je pretkaný obavami z jazykovej a kultúrnej asimilácie etnických Slovákov a na viacerých miestach naznačuje, že opatrenia navrhovaného zákona by viedli k diskriminácii „ostatného obyvateľstva“ (rozumej slovenského národa), aj napriek tomu, že návrh zákona ustanovuje, že „ostatné obyvateľstvo“ musí súhlasiť s používaním jazyka menšiny.⁸ Ako už bolo spomenuté vyššie v texte, trend opačnej asimilácie, teda asimilácie menšín, je tu dlhodobo prítomný, a preto nie je zrejme, z akých informácií prezident vychádzal pri formulácii svojich argumentov. Z Rozhodnutia o vrátení zákona teda jasne vyplýva, že na Slovensku stále pretrvávajú, ba dokonca silnejú mentálne hranice medzi etnickými Slovákami a ostatnými národnosťami a súčasný politický diskurz svojou rétorikou neprispieva k ich búraniu. ■

13.júna 2011, dokument č. 1690-2011-BA).

4 § 1 ods. 1 a 2 zákona č. 357/2009 Z.z. o štátnom jazyku: „Štátnym jazykom na území Slovenskej republiky je slovenský jazyk. Štátny jazyk má prednosť pred ostatnými jazykmi používanými na území Slovenskej republiky.“

5 „Národná rada Slovenskej republiky, vychádzajúc zo skutočnosti, že slovenský jazyk je najdôležitejším znakom osobitosti slovenského národa, najväčšou hodnotou jeho kultúrneho dedičstva...“ (zákon 357/2009 Z.z. o štátnom jazyku)

6 Rozhodnutie, s.7

7 Lajčáková, J. (2011). Môže nám štát diktovať, kde a akú reč používať? *Menšinová politika na Slovensku- kritický štvrťročník CVEK*, 1, p.5-6.

8 Čl.I piaty bod § 3 ods. 2 zákona z 25.mája 2011, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.184/1999 Z.z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení zákona č. 318/2009 Z.z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

NÁVRAT VYHNANÝCH JAZYKOV POKUS O UMIESTNENIE NOVELY ZÁKONA O POUŽÍVANÍ JAZYKOV MENŠÍN V PRIESTORE SLOVENSKEJ MENŠINOVEJ POLITIKY

ZOLTÁN SZALAY

„Veľmi dôležité sú mentálne súvislosti, keďže práve mentálny tlak jazykovej politiky štátu bol tým faktorom, ktorý nútil príslušníkov národnostných menšín vzdať sa svojej identity a pomaly, ale isto sa asimilovať.“

UMLČANÁ IDENTITA

Ak prejdeme hlavnou ulicou niektorého mesta na Slovensku, kde príslušníci národnostnej menšiny tvoria väčšinu obyvateľstva, vizuálne dojmy nám pravdepodobne nepomôžu uhádnuť jeho naozajstné národnostné zloženie. Bez ohľadu naň je totiž drvivá väčšina verejných nápisov napísaná v jednom – štátnom – jazyku. Ak sa pozrieme na situáciu bližšie, zistíme, že absolútna väčšina podnikov, obchodov, reštaurácií, závodov a inštitúcií, používajúcich jednojazyčné nápisy, je v rukách majiteľov, ktorí sú príslušníkmi národnostnej menšiny. V mestách ako napríklad Šamorín, Dunajská Streda, Komárno, Veľký Meder, Kolárovo, či Štúrovo tvoria Maďari ešte stále väčšinu obyvateľstva, ale tvár ulíc a verejných priestranstiev túto skutoč-

nosť neodráža. Prečo? Neexistuje predsa zákaz uvádzať nápisy v jazykoch národnostných menšín a bolo by preto prirodzené, že obchodníci by oslovovali svojich potenciálnych zákazníkov aj v ich materinskom jazyku. Lenže, ako zistíme, jazyková politika štátu, ktorá stojí v pozadí týchto skutočností, sa nezakladá výlučne na priamych zákazoch.

Ide o dlhý príbeh, ktorý má, samozrejme, viacero historických a politických súvislostí. Veľmi dôležité sú však aj mentálne súvislosti, keďže práve mentálny tlak jazykovej politiky štátu bol tým faktorom, ktorý nútil príslušníkov národnostných menšín vzdať sa svojej identity a pomaly, ale isto sa asimilovať.

Každodenný príbeh z mesta, kde väčšina obyvateľstva patrí k národnostnej menšine: jeden úradník (nazvime ho A) na jednom štátnom úrade vyvesil oznam na dvere svojho kolegu (nazvime ho B) o tom, že kolega B je mimo kancelárie do konca týždňa a stránky sa majú obracať na kolegu A v kancelárii č. X. Oznam vyvesil dvojjazyčne, na prvom mieste v štátnom jazyku a pod tým aj v jazyku príslušnej menšiny. Treba dodať, že podobné úrady často navštevujú ľudia z okolitých malých dedín, ktorí nie sú vždy vybavení mimoriadnym nadaním na jazyky a ovládajú jediný jazyk, a to svoj materinský. Stalo sa však, že šéf úradníka A (jeho meno bude C) mu dal príkaz na odstránenie časti nápisu, ktorá bola v jazyku menšiny. Úradník A sa nespoko opýtal, či sa tým neporuší zákon o používaní jazykov menšín? Ten totiž hovorí, že všetky dôležité nápisy, najmä upozorňujúce, výstražné a zdravotnícke, sa v obciach, kde najmenej 20 percent obyvateľstva tvoria príslušníci menšiny, sa uvádzajú aj v jazyku menšiny. Úradník C považoval tento argument v danej situácii za neopodstatnený a sám odstránil text v menšinovom jazyku.

PREJAVY LINGVICIZMU NA SLOVENSKU

Na prvý pohľad sa môže zdať, že ide o banálny prípad. Ak si však uvedomíme, že úradník C, takisto ako úradník A a 90 percent stránok tohto úradu boli príslušníkmi národnostnej menšiny a používali v ústnom styku v prvom rade jazyk tejto menšiny, môžeme v príbehu objaviť absurditu, ktorá charakterizuje celý tento problém. Nastupuje tu nepriamy tlak štátu, prejavujúci sa často vo vyjadreniach rôznych politikov, v ticho trpenom jazykovom „rasizme“ alebo jednoducho v ľahostajnej, či v iných prípadoch dokonca nepriateľskej rétorike predstaviteľov štátnej moci. Takto zvyčajne štát a väčšinová spoločnosť pristupuje k týmto otázkam a tento (ná)tlak má v určitých prípadoch väčšiu silu ako priame príkazy a zákazy ustanovení právnych predpisov.

„Príznačky dlhej praxe lingvicizmu zo strany štátu možno nájsť vo viacerých štátoch strednej a východnej Európy, vrátane Slovenska. Ide v podstate o jazykovú genocídu, ktorej dôvodom je často jazykový rasizmus a cieľom likvidácia jazyka určitej skupiny ľudí ako časti ich identity.“

Tove Skutnabb-Kangas, snáď najznámejšia teoretička v oblasti jazykových ľudských práv žijúca v Dánsku, zaviedla v teórii pojem lingvicizmus. Ide v podstate o jazykovú genocídu, ktorej dôvodom je často jazykový rasizmus a cieľom likvidácia jazyka určitej skupiny ľudí ako časti ich identity. Príznačky dlhej praxe lingvicizmu zo strany štátu si môžeme všimnúť na príslušníkoch národnostných menšín

niektorých štátov strednej a východnej Európy, medzi nimi aj na Slovensku. Do očí bijúcimi znakmi tohto javu, resp. znakmi dôsledkov tohto javu, sú napríklad plagáty, billboardy a nápisy v dedinách južného Slovenska, na ktorých ani náhodou neobjavíme čo i len jedno slovo po maďarsky, ale výlučne iba slovenský text – neraz s množstvom pravopisných chýb. Pritom je možné, že v týchto zapadnutých malých dedinách nikdy žiadny Slováč nebude chcieť tieto nápisy čítať. Treba poznamenať, že problém nie je s prítomnosťou slovenského textu, ale s jeho výlučnosťou, jazykovým fundamentalizmom. Strach je však silnejší a v strachu používajú títo ľudia štátny jazyk „koptajúc“, aj keď ho možno ovládajú na slušnej úrovni. Toto „koptanie“ sa následne prenáša na celú ich identitu a destabilizuje ju.

NEPREHLADNOSŤ JAZYKOVEJ POLITIKY

Viacerí už poukázali na to, že hlavnou príčinou umlčania časti identity príslušníkov národnostných menšín je neprehľadnosť právnych predpisov

upravujúcich túto oblasť života. Jeden z najbizarnejších zákonov moderného Slovenska, zákon o štátnom jazyku z roku 1995, prešiel v poslednej dobe mnohými zmenami. Zákon o používaní jazykov národnostných menšín z roku 1999, ako sme to mohli vidieť v prípade úradníka A a C, bol dlho považovaný za kus papiera. Niekoľko maďarských inštitúcií pod vedením organizácie Fórum inštitút na výskum menšín so sídlom v Šamoríne uskutočnilo v roku 2010 rozsiahly výskum, v rámci ktorého mladí aktivisti navštívili všetky obce a mestá južného Slovenska, kde príslušníci národnostných menšín tvoria najmenej 10 percent obyvateľstva. Výskum podrobne zdokumentovali a vyhotovili tisíce záberov, najmä takých, ktoré zachytávajú verejné nápisy v týchto obciach. Výsledky ukázali, že vyššie citované ustanovenie zákona o používaní jazykov národnostných menšín, podľa ktorého všetky dôležité nápisy, najmä upozorňujúce, výstražné a zdravotnícke, sa v obciach, kde najmenej 20 percent obyvateľstva tvoria príslušníci menšiny, uvádzajú aj v jazyku menšiny, je absolútne ignorované zo strany štátnych orgánov aj právnických osôb. Neuvádzali sa dvojjazyčne ani nápisy, ktoré sa týkajú ohrozenia života ľudí! Táto pomýlená jazyková politika štátu dosiahla svoj cieľ, zlikvidovala všetky základné pravidlá vzájomného rešpektovania jazyka, a tým aj identity druhých.

PRIESTOR NA VOĽBU

Po ostatných novelizáciách zákona o štátnom jazyku sa vytvorila na jazykovo zmiešaných územiach Slovenska absolútna jazyková neistota. Tvrdá medzinárodná a domáca kritika novely zákona z roku 2009 ukázala, že tento stav je naozaj neudržateľný. Čoraz viac hlasov žiadalo zmenu zákona o používaní jazykov národnostných menšín a ich aspoň čiastočné zrovnoprávnenie so štátnym jazykom. Nová vláda Slovenskej republiky v roku 2010 si už pri svojom nástupe uvedomila potrebu takéhoto opatrenia a úloha novelizovať zákon o používaní jazykov národnostných menšín sa dostala do Programového vyhlásenia vlády. Tým sa začal zdĺhavý proces, ktorý vyvrcholil 28. júna 2011 schválením novely zákona na druhý pokus, preložením veta prezidenta Slovenskej republiky, ktorý v novele zákona videl „diskriminačné prvky“, a preto s ňou nesúhlasil. Počas procesu prípravy a schvaľovania novely sa dostali na povrch všetky stereotypy slovenskej politiky a spoločnosti týkajúce sa národnostných menšín spočívajúce najmä v nepoznaní postavenia ich príslušníkov a v nedostatku empatie v otázkach ich identity. Tieto stereotypy viedli k tomu, že

„Počas procesu prípravy a schvaľovania novely sa dostali na povrch všetky stereotypy slovenskej politiky a spoločnosti týkajúce sa národnostných menšín, čo viedlo k tomu, že zákon bol interpretovaný predovšetkým z pohľadu dopadu na príslušníkov väčšinového národa a potreba jeho existencie z pohľadu príslušníkov národnostných menšín bola často bagatelizovaná.“

zákón bol interpretovaný predovšetkým z pohľadu dopadu na príslušníkov väčšinového národa a potreba jeho existencie z pohľadu príslušníkov národnostných menšín bola často bagatelizovaná.

V čom teda spočíva podstata zmeny z hľadiska dlhodobého vývoja menšinových práv na Slovensku?

Doterajšia jazyková politika štátu bola založená na myšlienke, že príslušníci národnostných menšín si musia uvedomiť, že žijú v národnom štáte, kde musí byť jeden integrujúci jazyk, ktorý má prednosť vo všetkých oblastiach života a že sa musia tento jazyk dokonale naučiť a používať ho. Ak však chcú, môžu používať aj svoj materinský jazyk, ale na jeho používanie určí štát striktné podmienky a úzky priestor. Štát sa však stal výlučne o naplnenie prvej časti tejto jazykovej politiky; v prípade používania jazykov menšín prejavoval len ľahostajnosť a pasivitu. Pochopiteľne, pri hľadaní menšieho odporu dochádzalo k vytrácaniu sa jazykov národnostných

menšín z každodenného používania. Samotní príslušníci národnostných menšín začali považovať svoj jazyk za druhoradý, menejcenný, za niečo, čo mohli používať v detstve, alebo doma, medzi štyrmi stenami, ale ako dospelí ľudia, zodpovední členovia spoločnosti na verejnosti, v písomnom styku s úradmi, so štátom už nie – tam iba štátny jazyk.

„Doterajšia jazyková politika štátu bola založená na myšlienke, že príslušníci národnostných menšín si musia uvedomiť, že žijú v národnom štáte, kde musí byť jeden integrujúci jazyk, ktorý má prednosť vo všetkých oblastiach života. Pri hľadaní menšieho odporu dochádzalo k vytrácaniu sa jazykov národnostných menšín z každodenného používania.“

Jazyková politika štátu vychádzala z prístupu, že (národný) štát vie lepšie, ako majú žiť príslušníci národnostných menšín – štát vie správnejšie rozhodovať o ich životoch. Štát ich chcel zachrániť pred tým, aby sa uzavreli do „jazykového geta“, a pritom si vôbec nechcel uvedomiť možnosť cesty k pluralizmu, k súbežnej existencii jazykov, k zachovaniu jednoty obyvateľstva bez straty identity jeho významnej časti. Neponúkol možnosť vol-

by, možnosť slobodnej formulácie požiadaviek, životných podmienok a pomerov občanov. Doterajšia jazyková politika štátu bola politikou príkazov, nie politikou slobodnej voľby.

Novela zákona o používaní jazykov národnostných menšín je krok k tomu, aby sa hodnoty liberálnej demokracie neignorovali v oblasti starostlivosti o kultúrne potreby obyvateľov štátu. Zahŕňa v sebe aj výraznú sociálnu a humanitárnu dimenziu, keďže poskytuje pomoc tým občanom, ktorí sa nedokážu prispôsobiť požiadavkám štátu a väčšinovej spoločnosti v oblasti používania jazyka bez svojho zavinenia. Novela zákona o používaní jazykov národnostných menšín predstavuje návrat k základom liberálnej demokracie aj v oblasti menšinovej politiky, pretože rešpektuje možnosť slobodnej voľby človeka pri formulovaní svojej identity v duchu dokumentov, ktoré zakladali moderné liberálne demokracie, predovšetkým Deklarácie nezávislosti Spojených štátov amerických a Deklarácie práv človeka a občana. Môžeme spomenúť aj Chartu základných práv Európskej únie, ktorá sa vo svojej prvej hlave prednostne venuje dôstojnosti ako hlavnej hodnote európskych demokracií.

KROK VPRED ALEBO VZAD?

Obrovské rozdiely vo vnímaní tejto problematiky medzi príslušníkmi väčšiny a menšiny sme mohli pozorovať v reakciách po schválení novely zákona. Rozhodujúca časť slovenskej spoločnosti považovala zákon buď za zbytočný, alebo priamo za škodlivý. Časť príslušníkov maďarskej a rusínskej národnostnej menšiny považovala dosiahnuté výsledky za nedostatočné, ba za krok vzad. Pravdou je, že najmä po pozmeňujúcich

návrhoch niektorých poslancov Národnej rady Slovenskej republiky sa výrazne zmenil obsah zákona, ale jeho charakter, základná myšlienka zostala nedotknutá. Programové vyhlásenie vlády predpokladalo novelizáciu zákona z roku 1999, nie prijatie nového zákona. Táto skutočnosť determinovala veľmi úzke manévrovacie možnosti pri príprave novely. Úrad podpredsedu vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny sa snažil dostať do novely maximum reálnych položiek. Niektoré, napríklad odstránenie povinného titulkovania televíznych vysielaní v jazykoch menšín, boli na konci legislatívneho procesu vypustené. A došlo aj k zakotveniu niektorých protirečivých ustanovení, napríklad toho, podľa ktorého si úrad môže určiť časový priestor na vybavovanie vecí v jazyku národnostnej menšiny. Ťažisko celej novely, teda vymožitelnosť a stabilita práva používať jazyk národnostnej menšiny v rôznych oblastiach života, napríklad v prípade geografických označení, sa stali súčasťou schváleného znenia novely zákona. Vznikol väčší priestor na používanie jazykov menšín, nastala možnosť začiatku novej, pozitívnej politiky štátu voči menšinám.

Rozvinula sa širšia spoločenská debata o právach príslušníkov národnostných menšín na používanie materinského jazyka. V niektorých mestách na južnom Slovensku sa na budovách podnikov a obchodov, kde boli jednojazyčné nápisy, začali objavovať nálepky aktivistov požadujúce dôslednú aplikáciu dvojjazyčnosti. Reakciou na tieto udalosti mestské zastupiteľstvá v Šamoríne, v Dunajskej Stredě a v Komárne schválili uznesenia, v ktorých vyzývajú príslušné subjekty v meste na rešpektovanie dvojjazyčnosti vo verejnom živote.

Schválením novely zákona o používaní jazykov národnostných menšín sa vytvoril priestor na lingvistické debaty, na začiatok vecnej, odbornej diskusie o ďalšom vývoji maďarského, rómskeho alebo rusínskeho jazyka na Slovensku. Štát má teraz možnosť založiť pozitívnu politiku voči menšinovým jazykom, môže aktívne participovať na procese zapojenia doteraz druhoradých jazykov do verejného života. Pred úradom podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny stojí veľká úloha – zabezpečiť vykonanie schváleného zákona v praxi a dosiahnuť tak potvrdenie jeho potrebnosti. Bude to ďalšia skúška životaschopnosti liberálnych hodnôt v stredoeurópskych pomeroch.

Článok vyšiel v spolupráci so spravodajom Multikulti.sk, ktorý vydáva Nadácia Milana Šimečku a nájdete ho aj na http://www.multikulti.sk/studie/navrat_vyhnaných_jazykov.html

AJ ZÁKON O POHREBNÍCTVE MÔŽE BYŤ O REŠPEKTOVANÍ ODLIŠNOSTI

TINA GAŽOVIČOVÁ

V máji tohto roku piati poslanci NRSR zo strany SaS navrhli novelu zákona, ktorou by sa menil zákon č. 131/2010 Z.z. o pohrebníctve (ďalej iba novela zákona).¹ Jedno z navrhovaných opatrení bolo zrušenie lehoty 48 hodín, počas ktorej nie je možné pochovať ľudské pozostatky. V dôvodovej správe k novele sa píše: „Uvedeným zákazom sa v prípade Židovskej náboženskej obce zasahovalo do ich ústavného práva na slobodu náboženskej viery a vyznania, nakoľko sa u nich vyžaduje pochovávanie do 24 hodín od úmrtia.“

DOPOSIAL' MÁRNE SNAHY O PRESADENIE VÝNIMKY V POCHOVÁVANÍ

V rámci prípravy novely sa predkladatelia pozreli na nepracované zásadné pripomienky podané ešte k pôvodnej právnej úprave.² Jednou z nich bola aj zásadná

„Ústredný zväz židovských náboženských obcí sa o presadenie zmeny zákona o pohrebníctve alebo výnimky pre príslušníkov židovských náboženských obcí snaží už vyše roka.“

1 Materiály dostupné na: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/NezaradenyMaterialDetail?idMaterial=19669>

2 Za sprístupnenie memoranda, ktoré bolo vypracované ako podkladový materiál na zasadnutie pracovnej skupiny strany SaS za účelom diskusie k novele zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve na prípravu zákona ďakujem poslancovi NRSR

pripomenka Ústredného zväzu židovských náboženských obcí (ÚŽŽNO) v nasledovnom znení: „Predmetný zákon je podľa nášho názoru protiústavný a narušuje tradične dobré vzťahy medzi našou cirkvou a štátom. Podľa §3, ods. 3 zákona 'ľudské pozostatky (...) sa musia pochovať do 96 hodín od úmrtia, nie však pred uplynutím 48 hodín od úmrtia', čo je však v priamom rozpore so židovským náboženským právom Halacha, podľa ktorého sa musí pohreb uskutočniť do 24 hodín od úmrtia. Keďže Ústava Slovenskej republiky garantuje slobodu vierovyznania, súčasťou ktorej sú aj náboženské úkony a zachovávanie obradov (čl. 24), považujeme §3, ods. 3 za protiústavný a navrhujeme jeho zrušenie, zmenu alebo udelenie výnimky.“ ÚŽŽNO sa o presadenie zmeny zákona o pohrebníctve alebo výnimky pre príslušníkov židovských náboženských obcí snaží už vyše roka a rokovali mimo iných aj s predsedom parlamentu.

(NE)OPODSTATNENOSŤ SÚČASNEJ LEHOTY PRE POCHOVÁVANIE

Dôvody pre lehotu 48 hodín sú predovšetkým nasledujúce. Ako prvý sa uvádza, že lehota má zabrániť tomu, aby sa mŕtvy ešte prebral k životu. Navrhovatelia novely zákona však po konzultácii s Ministerstvom zdravotníctva aj Úradom pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou dospeli k názoru, že nie je medicínsky dôvod pre určenie minimálnej doby pre pochovanie ľudských pozostatkov. Druhý argument sa týka možnosti nariadenia pitvy v prípade „ak vznikne podozrenie, že smrť človeka bola spôsobená trestným činom. [...] Pochovať mŕtvolu možno v takých prípadoch len so súhlasom prokurátora.“³ Zrušenie 48 hodinovej lehoty by do trestného zákona priamo nezasahovalo, v daných prípadoch by sa však vyžadovalo rýchlejšie konanie polície a zabezpečenie včasnej komunikácie s príslušnými orgánmi.

AJ SEKULÁRNY ŠTÁT BY MAL REŠPEKTOVAŤ KULTÚRNU DIVERZITU

Návrh novely zákona sa zastavil v prvom čítaní z dôvodu slabej podpory; veľká časť prítomných poslancov NRSR sa zdržala hlasovania. Boli to predovšetkým poslanci z klubov strán SMER-SD a SNS. Naproti tomu za posunutie návrhu do druhého čítania hlasovali všetci prítomní poslanci z klubov strán MOST-HÍD, SaS a takmer všetci poslanci z klubu SDKÚ-DS.⁴

Vyššie uvedené informácie popisujú faktický stav. Správa sa síce objavila v médiách, ale bez väčšej verejnej diskusie. Nariadenie o pochovávaní ľudských pozostatkov pochopiteľne nie je spoločensky „horúca“ téma. Novela zákona sa však dotkla podstatne širšej otázky – majú menšiny žijúce na Slovensku právo na to, aby sa bral ohľad na ich kultúrne odlišnosti?

V istej anonymnej diskusii na internete sa objavil aj nasledujúci príspevok: „Však [SaS] chcú velice sekulárny štát a idú zastávať nejaké židovské výmysly (mytológiu), ja už fakt neviem čo si mám o nich myslieť.“⁵ Verím, že inak naformulovane by otázku položili aj mnohí ďalší občania SR. Ako súvisí ohľad

na tradície určitej náboženskej skupiny so snahou o sekulárny štát s liberálnymi hodnotami? Kanadský filozof Will Kymlicka vo svojej obhajobe liberálneho multikulturalizmu upozorňuje, že žiaden štát nemôže byť kultúrne neutrálny.⁶ Kultúra (v širokom význame slova zahrňujúca jazyk, náboženstvo, zvyky) majoritnej skupiny, resp. tej skupiny obyvateľstva, ktorá je v určitom štáte pri moci, sa odzrkadľuje v jeho pravidlách v najrôznejších oblastiach, ako napríklad štátny jazyk, pracovný týždeň, štátne sviatky, štandardy obliekania vo verejných funkciách a mnohé ďalšie. Niekedy ju nájdeme v oblastiach, kde by sme to ani neočakávali. Napríklad v legislatíve o pohrebníctve.“

na tradície určitej náboženskej skupiny so snahou o sekulárny štát s liberálnymi hodnotami? Kanadský filozof Will Kymlicka vo svojej obhajobe liberálneho multikulturalizmu upozorňuje, že žiaden štát nemôže byť kultúrne neutrálny.⁶ Kultúra (v širokom význame slova zahrňujúca jazyk, náboženstvo, zvyky) majoritnej skupiny, resp. tej skupiny obyvateľstva, ktorá je v určitom štáte pri moci, sa odzrkadľuje v jeho pravidlách v najrôznejších oblastiach, ako napríklad štátny jazyk, pracovný týždeň, štátne sviatky, štandardy obliekania vo verejných funkciách a mnohé ďalšie. Niekedy ju nájdeme v oblastiach, kde by sme to ani neočakávali. Napríklad v legislatíve o pohrebníctve.

Martinovi Poliačkovi (SaS) a jeho asistentke Kataríne Mikulovej.

3 Zákon č. 301/2005Z.z., § 156 trestného poriadku

4 Schôdza č. 18 dňa 19.5.2011, hlasovanie č. 72, tlač č. 336. Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=schodze/hlasovanie/hlasklub&ID=28484>

5 Portál birdz.sk, dostupné na: <http://www.birdz.sk/forum/nazor-na-vymysel-sas-pochovavat-hned-po-smrt/70912-tema.html>

6 Zrov. napr. Kymlicka, W. (2007). *Multicultural Odysseys. Navigating the New International Politics of Diversity*. Oxford: University Press.

VÝNIMKY ZO ZÁKONA A PRINCÍP ANTIDISKRIMINÁCIE

Demokratické a občianske zriadenie spoločnosti sa zakladá na princípe rovnosti všetkých občanov. Zároveň sa v duchu liberálnych hodnôt snažíme o to, aby štát čo najmenej zasahoval do súkromia svojich občanov, vrátane ich náboženstva či kultúry. Ako však občania môžu byť rovní, keď niektorí sú znevýhodňovaní samotným faktom, že ich kultúra sa líši od tej „štátotvornej“? Napríklad preto, lebo doma hovoria iným jazykom. Alebo majú náboženské sviatky inokedy, ako sú štátne sviatky v krajine.

Táto situácia nastáva všade a nie je možné ju dôsledne odstrániť práve preto, lebo štát nemôže byť kultúrne neutrálny. Čo však štát môže urobiť, je minimalizovať také pravidlá, ktoré vytvárajú bariéry pre odlišné kultúrne skupiny. V prípade, že to nie je možné, dajú sa pre kultúrne odlišné skupiny umožniť výnimky. Výnimky sa podľa teórie multikulturalizmu odporúčajú vtedy, keď zdanlivo neutrálné pravidlo vytvára pre príslušníkov určitej kultúrnej alebo náboženskej skupiny osobitú komplikáciu či záťaž.⁷ To sa stáva, keď určitý zákon ukladá povinnosť, ktorá je proti presvedčeniu danej skupiny obyvateľstva, alebo im naopak znemožňuje praktizovať ich vieru či tradície. Zmyslom výnimky je zabezpečiť rovnaký prístup napríklad k niektorým povolaniam a rovnakú možnosť dodržiavať svoje odlišné kultúrne alebo náboženské normy. Výnimky sa využívajú predovšetkým v anglosaskom právnom priestore. Príkladov vo Veľkej Británii, USA a Kanade by sme našli mnoho. Napr. počas prohibície v USA zostalo povolené víno na účel tradičných kresťanských a židovských obradov. Na rovnakom princípe Sikhovia vo Veľkej Británii majú výnimky pre nosenie helmy a uniformy pracovníkov polície. Sikhovia argumentovali, že keď Angličanom nevadili turbany, keď za nich bojovali vo svetových vojnách, nemalo by im vadiť, že ich nosia aj pri výkone policajnej služby. Príklad však nájdeme aj na Slovensku; je ním právo na výhradu vo svedomí, ktoré bolo paradoxne prijaté pre náboženskú väčšinu. Výnimky, rovnako ako iné typy menšinových práv, nesmú viesť k porušovaniu základných ľudských práv a musia byť v súlade s ústavou.

Napriek tomu je na Slovensku paradoxná situácia. Keď navrhovatelia neprijatej novely zákona zvažovali výnimku pre príslušníkov židovských náboženských obcí, zamietli ju s odôvodnením, že je „v rozpore s antidiskriminačným právom“. To znamená, že antidiskriminačný zákon, ktorého hlavným cieľom má byť ochrana práv príslušníkov menšín na území SR, sa zároveň využíva ako nástroj na zabránenie diskusie o tom, či by niektoré skupiny vzhľadom na svoju kultúrnu odlišnosť mohli mať právo na výnimku.

ROVNAKOSŤ NIE JE ROVNOSŤ

Treba si však uvedomiť, že rovnosť neznamená, že so všetkými bude zaobchádzané rovnako. Identické zaobchádzanie s ľuďmi so zdravotným postihnutím predsa vedie k zjavným nerovnostiam. Schody do budovy školy totiž môžu byť pre nemobilných študentov neprekonateľnou bariérou v prístupe k vzdelávaniu. Rovnosť vyžaduje, že štát berie do úvahy odlišný kontext každého jednotlivca a snaží sa vytvoriť podmienky na to, aby mohol každý viesť dôstojný život. Keď lehota 48 hodín predstavuje nepriamu diskrimináciu jednej náboženskej skupiny a porušuje jej právo na slobodu náboženského prejavu, štát by mal hľadať spôsob na zrovnoprávnenie tejto náboženskej skupiny. To je možné skrátením súčasnej lehoty alebo udelením výnimky zo všeobecného pravidla pre židov.

Lehota, po koľkých hodinách pochovávať ľudské pozostatky nie je len o špecifických židovskej viery. Skutočná otázka je, aký chceme mať na Slovensku postoj ku kultúrnej diverzite ľudí žijúcich v tomto štáte a ich právu žiť v súlade so svojím presvedčením.

7 Levy, J. (2000). *The Multiculturalism of fear*. Oxford University Press, p. 128.

„Štát môže minimalizovať také pravidlá, ktoré vytvárajú bariéry pre odlišné kultúrne skupiny. V prípade, že to nie je možné, dajú sa pre kultúrne odlišné skupiny umožniť výnimky. Výnimky sa podľa teórie multikulturalizmu odporúčajú vtedy, keď zdanlivo neutrálné pravidlo vytvára pre príslušníkov určitej kultúrnej alebo náboženskej skupiny osobitú komplikáciu či záťaž.“

SČÍTAM SA, SČÍTAŠ SA.... SČÍTA SA?

JANA KADLEČÍKOVÁ

V druhej polovici mája sa uskutočnilo *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011*, ktorého priebeh bol sprevádzaný organizačnými zlyhaniami, odmietaním obyvateľov sčítať sa a hľadaním vinníka týchto problémov. Ak neberieme do úvahy mobilizačnú kampaň zameranú na Maďarov žijúcich na Slovensku, v diskusii o potrebe sčítania sa takmer vôbec nehovorilo o potrebe zmapovať národnostné a etnické zloženie obyvateľov

„Ak neberieme do úvahy mobilizačnú kampaň zameranú na Maďarov žijúcich na Slovensku, v diskusii o potrebe sčítania sa takmer vôbec nehovorilo o potrebe zmapovať národnostné a etnické zloženie obyvateľov Slovenska.“

Slovenska, pričom práve tá časť sčítacieho hárku o obyvateľovi, ktorá sa pýtala na jeho národnosť, materinský jazyk a najčastejšie používaný jazyk je v štatistických zisťovaniach unikátna, keďže tieto údaje je pomerne ťažké získať administratívnym zisťovaním, teda získaním už existujúcich dát od inej verejnej inštitúcie.

POZITÍVNY POSUN V ZISŤOVANÍ ETNICKEJ IDENTITY?

Oproti minulým sčítaniam možno pozitívne hodnotiť, že okrem kategórie národnosť sa tiež zisťoval materinský jazyk obyvateľov a jazyk, ktorým najčastejšie hovoria v súkromí a na verejnosti. Výsledky odpovedí na tieto otázky určite prinesú pestrejší obraz o národnostnom a etnickom zložení obyvateľstva. Takýto posun v zisťovaní aspoň čiastočne odráža zistenia

„Z praxe na Slovensku možno skôr predpokladať, že autori sčítacieho hárku a inštrukcií rátajú so zamlčaným predpokladom, že každý človek sa cíti byť súčasťou len jedného národa alebo etnika. Zaujímavé teda bude, ako si Štatistický úrad poradí so spracovaním v tých prípadoch, keď niekto označil viacero možností.“

sociologických a etnologických štúdií, ktoré upozorňujú na fakt, že národnosť, resp. etnická identita nie je rigidná kategória, ale v každodennom živote má mnoho podôb a obmien. Človek sa jednoducho môže cítiť byť súčasťou viacerých národov a etník, najmä v prípadoch, kedy má zmiešaný pôvod.

V prípade zisťovania kategórie národnosť pôsobí trochu nejasne inštrukcia pre jej

vyplnenie, kde sa nehovorí explicitne o tom, či môže človek označiť jednu alebo viacero možností. Z praxe na Slovensku možno skôr predpokladať, že autori sčítacieho hárku a inštrukcií rátajú so zamlčaným predpokladom, že každý človek sa cíti byť súčasťou len jedného národa alebo etnika. Zaujímavé teda bude, ako si Štatistický úrad poradí so spracovaním v tých prípadoch, keď niekto označil viacero možností.

S CUDZINCAMI SA STÁLE NEPOČÍTA

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov sa týka aj cudzincov žijúcich na Slovensku. V ich prípade existujú značné pochybnosti o tom, či vôbec a aké výsledky sčítanie prinesie. Počas kampane ku sčítaniu sme nezaznamenali žiadne aktivity nasmerované na túto časť populácie. Vzhľadom na to, že ku koncu roka 2010 malo na Slovensku obvyklý pobyt viac ako 60 tisíc cudzincov, si myslíme, že by bolo bývalo vhodné vydať sčítacie hárky aspoň v anglickej mutácii. Hárky však boli dostupné len v slovenčine a v jazykoch niektorých národnostných menšín. Je teda možné predpokladať, že o živote cudzincov na Slovensku sa pravdepodobne dozvieme len málo neúplných informácií. ■

V INTEGRAČNEJ POLITIKE VOČI MIGRANTOM ČORAZ VIAC ZAOSTÁVAME

ALENA CHUDŽÍKOVÁ

Začiatkom marca 2011 boli zverejnené výsledky štúdie MIPEX III (Migration Integration Policy Index)¹, ktorá porovnáva integračné politiky v 31 krajinách Európy a Severnej Ameriky. Štúdiu pripravuje British Council a nezávislá mimovládna európska organizácia Migration Policy Group.

Vyhodnotenie 148 indikátorov integrácie migrantov zaradilo Slovenskú republiku na neslávne dvadsiate deviate miesto. V jednotlivých oblastiach Slovensko nielenže nedosiahlo lepšie výsledky oproti roku 2007, ale v oblasti prístupu k občianstvu skóre Slovenska dokonca kleslo o 12 bodov. Ostatné ukazovatele si zachovali približne rovnaké hodnoty, čo by sme mohli optimisticky vnímať cez prizmu „aspoň to nie je horšie“. Avšak takáto stagnácia naznačuje, že Slovensko ešte stále pred imigráciou zatvára oči a zdôvodňuje svoju nečinnosť na poli integrácie nízkym podielom cudzincov na celkovej populácii (v roku 2010 cudzinci tvorili približne 1,15% populácie).

OBČIANSTVO SR NATURALIZÁCIU JE TAKMER NEMOŽNÉ ZÍSKAŤ

V oblasti občianstva zaujalo Slovensko vo vzťahu k cudzincom zrejme najreštriktívnejší prístup spomedzi všetkých krajín EÚ. Kritika sa sústreďuje najmä na zhoršenie podmienok udeľovania občianstva a na negatívne zmeny v oblasti rozsahu právomocí úradov rozhodujúcich o udelení či neudelení občianstva. Skóre v oblasti podmienok na získanie občianstva kleslo v roku 2010 o 19 bodov oproti roku 2007, čím sa Slovensko zaraďuje medzi krajiny s najhoršími možnosťami naturalizácie. Problematickým je predovšetkým spôsob overovania úrovne ovládania slovenčiny u žiadateľov o občianstvo, ktorý je v zákone o občianstve definovaný veľmi vágne, nestanovuje žiadne štandardy a hodnotenie konkrétneho uchádzača je preto výsledkom subjektívneho posúdenia komisie. Žiadateľom o občianstvo teda nie je umožnené pripraviť sa, či aspoň odhadnúť rozsah vedomostí, ktoré sa od nich vyžadujú na udelenie občianstva. Ešte znepokojujúcejší je však postoj

„Vyhodnotenie 148 indikátorov integrácie migrantov zaradilo Slovenskú republiku na neslávne dvadsiate deviate miesto. V jednotlivých oblastiach Slovensko nielenže nedosiahlo lepšie výsledky oproti roku 2007, ale v oblasti prístupu k občianstvu skóre Slovenska dokonca kleslo o 12 bodov.“

Ministerstva vnútra, v ktorého gescii je udeľovanie štátnych občianstiev. Podľa Súhrnnej správy o plnení opatrení vyplývajúcich z Koncepcie integrácie cudzincov v SR Ministerstvo vnútra považuje súčasnú prax overovania úrovne ovládania slovenčiny žiadateľmi o občianstvo za uspokojivú a nevidí dôvod túto prax meniť. Doba, po ktorej cudzinec môže požiadať o občianstvo zároveň patrí k najdlhším v Európe. Cudzinci, ktorí chcú žiadať o občianstvo SR musia mať nepretržitý trvalý pobyt na území SR minimálne osem rokov bezprostredne predchádzajúcich podaniu žiadosti. Podľa výsledkov MIPEX-u proces žiadania o občianstvo SR patrí v Európe k najdlhšiemu a finančne najnáročnejšiemu. Zároveň sa rozšírili právomoci a možnosti kompetentných úradov svojvoľne rozhodovať o jednotlivých žiadostiach o občianstvo, čím sa zvýšila neistota žiadateľov. Sprísenie podmienok na získanie občianstva bolo Ministerstvom vnútra zdôvodňované požiadavkami Prezídia Policajného zboru, ktoré sa týkajú „zamedzenia narastajúceho nebezpečenstva organizovaného zločinu a medzinárodného terorizmu.“² Predĺženie minimálnej doby trvalého

1 Podrobné informácie o výsledkoch štúdie je možné nájsť na <http://www.mipex.eu/slovakia>

2 <http://www.sme.sk/c/3117555/ministerstvo-vnutra-navrhuje-novelu-zakona-o-statnom-obcianstve.html>, 14.marec 2011

pobytu ako podmienky na udelenie občianstva z piatich na osem rokov bolo vysvetlené ako možnosť „dôkladnejšie preveriť zžitie sa žiadateľa s právnym poriadkom SR, ako aj s našim kultúrnym prostredím.“⁴³ Takéto zdôvodnenia naznačujú asimilačné preferencie politickej reprezentácie v oblasti integrácie migrantov, a tiež poukazujú na vnímanie migrácie cez prizmu bezpečnosti a ochrany štátu, či verejného záujmu.

POZITÍVNE ZMENY SÚ ZATIAĽ TAKMER IBA NA PAPIERI

Na druhej strane si Slovensko zvýšilo skóre v oblasti vzdelávania, čo sa pripisuje prijatiu novely školského zákona v roku 2008 a zahrnutiu multikultúrneho vzdelávania ako prierezovej témy do učebných osnov. Integrácia detí cudzincov do systému vzdelávania však stále zaostáva za mnohými krajinami EÚ. Napriek výraznému zlepšeniu (oproti nulovému skóre z roku 2007 hodnotenie Slovenska stúplo o 24 bodov), ktoré je zásluhou predovšetkým tlaku mimovládneho sektora, však má Slovensko obrovské rezervy napríklad v oblasti samotného prístupu migrantov k vzdelávaniu.

Najpozitívnejšie je hodnotený progres v oblasti antidiskriminačnej legislatívy, kde došlo k zlepšeniu o 12 bodov (z úrovne 47 v roku 2007 na 59 v roku 2010), pričom najvýraznejšie zlepšenie bolo zaznamenané v oblastiach uplatňovania princípov antidiskriminácie. Oproti roku 2007 k oblastiam, v ktorých sa uplatňuje antidiskriminačná legislatíva, pribudla sociálna ochrana, sociálne výhody a prístup k tovarom a službám, ktoré sú verejne dostupné, teda napríklad bývanie. Zlepšila sa zároveň vymožitelnosť práva obetí diskriminácie. Antidiskriminačná legislatíva však nie je primárne zameraná na integráciu migrantov, aj keď do nej značnou mierou zasahuje.

3 <http://www.sme.sk/c/3113577/ziskat-slovenske-obcianstvo-bude-este-tazsie.html>, 14. marec 2011

INTEGRÁCIA MIGRANTOV JE STÁLE CHÁPANÁ AKO ASIMILÁCIA

Fakt, že vo väčšine oblastí nedošlo k žiadnej zmene, napovedá, že pozornosť venovaná problematike integrácie migrantov je stále okrajová a súčasný stav je považovaný za uspokojivý. Koncept integrácie ako obojstranného prispôsobovania sa, ku ktorému sa Slovenská republika hlási, teda zostáva v teoretickej rovine a väčšia adaptácia sa v zásade očakáva od samotných migrantov. Skôr by sa teda dalo hovoriť o asimilačnom modeli začleňovania migrantov do spoločnosti, ktorý potvrdzujú aj vyjadrenia Ministerstva vnútra v súvislosti s minimálnou dĺžkou pobytu predchádzajúceho žiadosti o občianstvo. Osem rokov trvalého pobytu by malo umožniť dostatočné zžitie sa so slovenskou spoločnosťou, avšak nehovorí sa o žiadnom prispôsobovaní sa na strane prijímajúcej spoločnosti. Celkové nastavenie krajiny vo vzťahu k prijímaniu cudzincov ani zďaleka nie je vyhovujúce, keďže migranti sa v mnohých prípadoch musia spoliehať na vlastné zdroje a sociálne siete, napríklad pri hľadaní zamestnania či zdravotnej starostlivosti, a tak existencia primeraných podmienok pre integráciu cudzincov zostáva len víziou budúcnosti. V mnohých zásadných oblastiach, ako napríklad prístup na trh práce či politická participácia, nedošlo k žiadnemu zlepšeniu a priemerné skóre zostáva aj po troch rokoch neprijateľne nízke (v oboch prípadoch 21 bodov z možných 100). Koncept integrácie cudzincov v SR pritom definuje oblasť ekonomickej integrácie ako kľúčovú pre celkové úspešné zaradenie sa migrantov do spoločnosti. Zdá sa však, že v súčasnosti pripravovaná novela zákona o pobyte cudzincov vymedzí podmienky pre vstup a zotrvanie cudzincov na území SR ešte reštriktívnejšie. To v praxi môže odradiť mnohých cudzincov, ktorí by na Slovensku mali záujem napríklad podnikáť, čím by pre krajinu boli nepochybne prínosom. Princípy bezpečnosti a ochrany štátu však akoby stále zatienovali pozitívne aspekty migrácie, ktoré nie sú len ekonomického, ale aj kultúrneho, demografického a rozvojového charakteru. ■

PODPORA MATERINSKÉHO JAZYKA DETÍ MIGRANTOV

TINA GAŽOVIČOVÁ

V polovici apríla tohto roku sa na pár dní média zaplnili zábermi vietnamských detí v triedach základnej školy na Slovensku. Dôvodom bola správa o tom, že sa na škole bude vyučovať vietnamský jazyk. Projekt je prvý a zatiaľ jediný svojho druhu na Slovensku.

„Téma vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku je pre verejnosť takmer neviditeľná.“

Udalosť, ktorá na jar tak upútala pozornosť novinárov bolo podpísanie zmluvy o spolupráci medzi predstaviteľmi mestkej časti Bratislava-Nové

Mesto a vietnamskej komunity v Bratislave. Podľa zmluvy by sa od nasledujúceho školského roka, teda od jesene 2011, mal na základnej škole Odborárska vyučovať vietnamský jazyk a vietnamská história, kultúra a tradície ako výberový krúžok v popoludňajších hodinách. Mestská časť poskytne priestory a propagáciu krúžku medzi žiakmi školy. Vietnamská komunita zabezpečí učiteľa, učebný materiál, prípadne ďalšiu finančnú pomoc na zabezpečenie odborného vyučovania.¹ Krúžok bude otvorený pre všetkých žiakov. Cieľovú skupinu však predstavujú najmä vietnamské deti.

„Základné školy na Slovensku navštevuje celkovo 900 detí s cudzím štátnym občianstvom. Koľko ďalších žiakov má migrantský pôvod, nevieme.“

Základné školy na Slovensku navštevuje celkovo 900 detí s cudzím štátnym občianstvom. Koľko ďalších žiakov má migrantský pôvod, nevieme. Oficiálne štatistiky takýto údaj nevedujú. Tretina detí

s cudzím štátnym občianstvom navštevuje školy v Bratislavskom kraji, celkovo sú však rozptýlené po celej krajine a zo 79 okresov iba v piatich nemajú na základných školách žiadne takéto dieťa.

VÝZVY VZDELÁVANIA DETÍ CUDZINCOV

Prítomnosť dieťaťa z cudzej krajiny či s pôvodom z inej krajiny prináša pre jeho vzdelávanie na základných školách na Slovensku nové výzvy. Prvotný problém je v mnohých prípadoch jazyková bariéra. Deti ani ich rodičia neraz nevedia vôbec po slovensky a nemusia byť ani žiaden iný jazyk, v ktorom by sa s nimi a s ich rodinami učiteľia a vedenie škôl vedeli dohovoriť. Medzi ďalšie problémy z pohľadu učiteľov patrí zaraďovanie detí do ročníka a následne ich hodnotenie. Deti migrantov, pokiaľ na Slovensko prišli už vo veku školskej dochádzky, pravdepodobne už navštevovali školu v krajine pôvodu. To, aké učivo preberali a aké sú ich znalosti v jednotlivých predmetoch však nie je možné zistiť bez jazyka. Slovenský vzdelávací systém kladie veľký dôraz na formálne výstupy vo vyučovaní – predpísané kurikulum, ktoré sa overuje písomným či ústnym skúšaním. Učiteľia, ktorí majú vzdelávať dieťa bez dostatočnej znalosti vyučovacieho jazyka nevedia, ako s danou situáciou naložiť.“

1 Tlačová správa Bratislava – Nové mesto, 13.4.2011. „Na bratislavskom Novom Meste sa bude vyučovať vietnamčina.“

Vyskytujú sa však aj iné problémy ako len jazyková bariéra či problematické formálne zaradovanie a hodnotenie. Deti môžu čeliť kultúrnemu šoku spôsobenému odlišnými zvykmi, školským systémom, stravou, podnebími a ďalšími faktormi. Často sa taktiež stanú terčom šikany a xenofóbie medzi spolužiakmi, predovšetkým, ak sa viditeľne odlišujú od väčšinovej slovenskej populácie.

JAZYKOVÉ POLITIKY VO VZDELÁVANÍ DETÍ CUDZINCŮV

Na Slovensku sa vzdelávanie detí cudzincov do legislatívy dostalo vďaka Európskej únii. Jedna z mnohých smerníc, ktoré SR pred svojím vstupom do EÚ transponovala je Smernica o vzdelávaní detí migrujúcich pracovníkov.² Táto smernica okrem iného stanovuje, že deti migrujúcich pracovníkov „by mali získať vhodnú výučbu, vrátane vyučovania jazyka hostiteľského štátu“ a štáty by mali „podniknúť primerané opatrenia na podporu vyučovania materinského jazyka a kultúry krajiny pôvodu.“ Slovensko smernicu transponovalo iba čiastočne tým, že prebralo iba formálnu požiadavku podľa, ktorá ukladá Krajským školským úradom organizovať jazykové kurzy slovenského jazyka.³ V praxi sa to však neaplikuje a nedostatočnú znalosť slovenského jazyka detí cudzincov školy riešia improvizovane, často súkromným doučovaním alebo pomocou zo strany učiteľov

2 Smernica Rady 77/486 EHS z 25. júla 1977.

3 Školský zákon č. 245/2008 Z.z. uvádza iba to, že kurzy „sa [...] organizujú“ (§146, ods.3). Krajským školským úradom túto povinnosť ukladá zákon č. 596/2003 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 10, ods. 17.

teľov v rámci ich bežného úväzku.⁴

Ustanovenie, že deťom cudzincov by mala byť poskytnutá aj možnosť v školách rozvíjať svoj materinský jazyk, sa do školskej legislatívy nedostalo a v praxi neuplatňuje.⁵ Nové menšiny žijúce na Slovensku v dôsledku medzinárodnej migrácie majú právo aj na vlastné školy, ktoré by vzdelávanie zabezpečovali v inom ako štátnom jazyku s podmienkou, že škola musí byť za finančnú úhradu.⁶ Zatiaľ žiadna takáto škola na Slovensku nevznikla. Téma vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku je pre verejnosť takmer neviditeľná. Projekt v Bratislave však svedčí o tom, že aj bez politik zhora sa začína prejavovať potreba a aktivita zdola. ■

„Na Slovensku sa vzdelávanie detí cudzincov do legislatívy dostalo vďaka Európskej únii. Slovensko smernicu transponovalo do novelizácie školského zákona v roku 2002. Z dvoch opatrení – výučba slovenského jazyka a výučba materinského jazyka, však prebralo iba to prvé, aj to iba formálne.“

4 K tomu, ako kurzy prebiehajú v praxi pozri Gažovičová (eds.) 2011. *Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku. Potreby a riešenia*. Bratislava: CVEK/ NMŠ.

5 Objavuje sa v jedinom strategickom dokumente Ministerstva školstva (MŠ), podľa ktorého by Štátny pedagogický ústav a školy, ktoré navštevujú deti cudzincov, mali realizovať aktivity zamerané na podporu materinského jazyka a pôvodnú kultúru detí. V praxi sa tieto aktivity nerealizujú. Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 – 2014. Ministerstvo školstva.

6 Školský zákon č. 245/2008 Z.z. §146, ods.7.

VÝBOR PRE NÁRODNOSTNÉ MENŠINY MÁ VÝRAZNÝ POTENCIÁL ZLEPŠIŤ MOŽNOSŤ ROZHODOVANIA MENŠÍN VO VECIACH TÝKAJÚCICH SA ICH KOMUNIT

JARMILA LAJČÁKOVÁ

V minulom čísle Menšinovej politiky na Slovensku sme písali o výsledkoch komunálnych volieb v súvislosti s participáciou rómskej menšiny. Voľbám sme mimoriadnu pozornosť venovali preto, lebo spolu s národnými voľbami boli donedávna viac-menej jediným a najdôležitejším spôsobom, ako sa môžu zástupcovia menšín dostať do pozície, v ktorej rozhodujú aj o veciach týkajúcich sa ich komunit. Tradične najúspešnejšia je v počte zvolených zástupcov na národnej a lokálnej úrovni najpočetnejšia a najviac politicky zmobilizovaná maďarská menšina. Menej početné a menej politicky konsolidované menšiny neboli doposiaľ na národnej úrovni úspešné okrem iného aj kvôli 5% hranici voľičských hlasov potrebných na získanie kresiel v parlamente. Právo príslušníkov národnostných menšín zúčastňovať sa rozhodovania o veciach týkajúcich sa vlastných komunit však patrí medzi dôležité ústavné aj medzinárodné menšinové práva a jeho ponechanie na štandardné demokratické procesy nie je dostatočné na jeho

„Realizácia individuálnych menšinových práv zostáva podmienená vôľou väčšiny a schopnosťou menšiny uspieť v politickom zápase. Väčšina pritom môže mať odlišné predstavy o tom, čo je „pre menšinu dobré.“

napĺňanie. Rozsah realizovaných individuálnych menšinových práv tak v princípe zostáva podmienený dobrou vôľou väčšiny a schopnosťou menšín uspieť v politickom zápase a obsadiť politické pozície, z ktorých je možné ovplyvňovať menšinovú politiku. Väčšina pritom môže

príslušníkmi a príslušníkmi tejto menšiny, obsadí Slováka. Takýto postup je v rozpore so základnými princípmi menšinových práv, podľa ktorých je potrebné podporiť menšiny v tom, aby samy rozhodovali o svojich komunitných záležitostiach, a teda aj o obsahu uplatňovaných menšinových práv (napríklad o tom, aké aspekty svojej kultúry podpora), a napokon aj v tom, aby si vedeli pomôcť samy.

SMEROM K NAPŔNANIU PARTICIPATÍVNYCH PRÁV PRÍSLUŠNÍKOV MENŠÍN

V druhom štvrtroku 2011 prebehla dôležitá zmena práve v oblasti zlepšovania práva príslušníkov menšín rozhodovať o veciach týkajúcich sa vlastných komunit. Podpredseda vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť inicioval kľúčový proces transformácie jediného participatívneho orgánu, zastupujúceho národnostné menšiny. Jeho ambíciou bolo zmeniť existujúci poradný orgán vlády, t.j. radu vlády pre národnostné menšiny na efektívnejší orgán aj z hľadiska reprezentatívnosti národnostných menšín.¹ Vytvoril teda poradný vládny orgán *Radu vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť*, ktorú konštituoval, okrem iných výborov, aj výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny ako *svoj stály odborný orgán pre otázky týkajúce sa národnostných menšín a etnických skupín*.

Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny by nemal byť len odborným, ale najmä konzultačným a do istej miery aj politickým orgánom. Je jedinou inštitúciou, ktorá zaručuje, že miesta rezervované

1 Pozri štatút Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť prijatý uznesením vlády č.158/2011 zo dňa 02.03.2011 a zmenami v zmysle uznesenia vlády SR 346/2011 zo dňa 01.06.2011.

v tomto výbore pre príslušníkov menšín im budú skutočne patriť a že ich „nevyberie“ väčšina podľa svojej „predstavy“ o tom, kto reprezentuje menšinu.

VOĽBY ČLENOV VÝBORU

Vzhľadom na neexistenciu menšinovej samosprávy (ktorá zahŕňa aj demokratickú voľbu menšinových reprezentantov a lídrov) je zaujímavý spôsob, akým sa vysporiadali tvorcovia tejto inštitúcie s voľbou členov výborov – zástupcov menšín tak, aby čo najviac reprezentovali menšinu.

„Vzhľadom na neexistenciu menšinovej samosprávy je zaujímavý spôsob, akým sa vysporiadali tvorcovia tejto inštitúcie s voľbou členov výborov – zástupcov menšín tak, aby čo najviac reprezentovali menšinu.“

Členovia výboru, ktorí majú reprezentovať menšiny sú volení tzv. volebnými zhromaždeniami, v ktorých sa zaregistrujú „organizácie preukázateľne sa angažujúce v oblasti podpory zachovania a rozvoja identity a kultúr príslušníkov národnostných menšín“.² Tieto organizácie nominujú kandidátov prostred-

níctvom volebného zhromaždenia, ktoré je odlišné pre každú národnostnú menšinu. Národnostné organizácie môžu nominovať toľko kandidátov na zástupcov menšín, koľko má národnostná menšina členov vo výbore. Registrovaná menšinová organizácia nominuje kandidátov na zástupcov menšín a ich náhradníkov a súčasne deleguje voliteľov, ktorí budú poverení voliť na volebnom zhromaždení. Kandidátom môže byť len bezúhonný občan SR.³ Na registráciu vyzýva sekretariát výboru najmenej 10 pracovných dní pred konaním volebného zhromaždenia. Voľba je uskutočňovaná tajným hlasovaním⁴, pričom prvé voľby sa uskutočnili v máji 2011. Tento spôsob volieb zaručuje, že s veľmi vysokou pravdepodobnosťou členmi výboru budú tí, ktorí pociťujú prínaležanie k národnostným menšinám a etnickým skupinám a ktorých aj iní príslušníci menšiny za takýchto považujú.

„...spôsob volieb zaručuje, že s veľmi vysokou pravdepodobnosťou členmi výboru budú tí, ktorí pociťujú prínaležanie k národnostným menšinám a etnickým skupinám a ktorých aj iní príslušníci menšiny za takýchto považujú.“

Členmi výboru sú popri príslušníkoch národnostných menšín zástupcovia štátu, predsedom je podpredseda vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, tajomníkom je zamestnanec sekcie národnostných menšín Úradu vlády a podpredsedom je ďalší zvolený člen výboru, ktorého vymeno-

váva na návrh členov výboru jeho predseda. Okrem volených zástupcov národnostných menšín sú členmi aj zástupcovia štátnej správy, a to generálny riaditeľ sekcie národnostných menšín a generálni riaditelia príslušných sekcií na ministerstve vnútra, školstva, kultúry, práce, sociálnych vecí a rodiny a spravodlivosti. Výbor si na svoje zasadnutie môže prizvať aj odborníkov na otázky týkajúce sa národnostných menšín a ich práv. Hlasovacie právo majú len volení členovia výboru, ktorí zastupujú menšiny a predseda výboru. Počet členov vo výbore, ktorí reprezentujú 13 národnostných menšín je určený podľa ich počtu v národných sčítaniach obyvateľov.⁵

PRÁVOMOCI VÝBORU

Medzi právomoci výboru patrí najmä iniciálna činnosť smerujúca k zvýšeniu ochrany menšinových práv. Výbor súčasne participuje na príprave správ pre medzinárodné monitorovacie orgány ochrany menšín, a to najmä pre

² *Ibid.*

³ Pôvodný zámer bol, že kandidátom by bol obyvateľ SR. Aj v tomto ohľade sa potvrdzuje, že Výbor vylučuje možnosť, že by sa v budúcnosti stal aj participatívnym orgánom novovznikajúcich komunít prisťahovalcov.

⁴ Rokovací poriadok volebného zhromaždenia Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť vydaný predsedom Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny dňa 27.04.2011.

⁵ Päť zástupcov za maďarskú menšinu, štyria zástupcovia za rómsku menšinu, dvaja zástupcovia za českú menšinu, dvaja zástupcovia za rusínsku menšinu, dvaja zástupcovia za ukrajinskú menšinu, jeden zástupca za nemeckú menšinu, jeden zástupca za poľskú menšinu, jeden zástupca za moravskú menšinu, jeden zástupca za ruskú menšinu, jeden zástupca za bulharskú menšinu, jeden zástupca za chorvátsku menšinu, jeden zástupca za židovskú menšinu, jeden zástupca za srbskú menšinu (počet zástupcov Rómov bol zvýšený o jedného zástupcu po pripomenke splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, ktorý namietal, že verejná cenzúra neodrážajú veľkosť rómskej menšiny) (Štatút Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny, schválený uznesením Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť č.3 zo dňa 12.04.2011)

Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín a Európsku chartu o menšinových alebo regionálnych jazykoch, a spolupracuje s orgánmi verejnej správy, akademickými inštitúciami a vedeckými pracoviskami. Výbor ďalej každý rok pripravuje hodnotiacu správu o podpore kultúr národnostných menšín, ktorú predkladá Rade vlády na schválenie, rovnako ako aj správu o používaní jazykov národnostných menšín. Za zmienku stojí aj princíp, podľa ktorého výbor na zasadaniach nemôže riešiť otázky konkrétnej národnostnej menšiny bez toho, aby boli prítomní jej zástupcovia, resp. náhradníci. Pri hlasovaní o otázkach menšín sú rozhodujúce hlasy kandidátov tých menšín, ktorých sa hlasovanie dotýka. Funkčné obdobie predsedu výboru je ohraničené funkčným obdobím rady, teda volebným obdobím, keďže ide o úrad podpredsedu vlády. Členovia výboru, ktorých volia menšiny, teda zostávajú členmi až do vymenovania nových členov výboru.

„Výbor nemá zásadné právomoci, ktoré by mu umožňovali vetovať vládne návrhy zákonov či politiky ... zostáva len na ňom, do akej miery dokáže využiť svoj potenciál na to, aby prispel k zlepšovaniu menšinovej politiky.“

Existencia výboru je odlišná od autonómnej samosprávy, ktorá priznáva právnu subjektivitu kolektívite, t.j. menšine. V rámci existujúcich individuálnych menšinových práv sa usiluje o maximalizáciu zlegitimizovania volených zástupcov menšín z hľadiska ich reprezentatívnosti. Výbor rovnako nemá zásadné právomoci, ktoré by mu napríklad umožňovali vetovať vládne návrhy zákonov alebo politiky, ktoré by mali negatívny dopad na národnostné menšiny alebo znižovali úroveň menšinových práv. Príslušníci národnostných menšín v takejto, aj keď oklieštenej podobe, realizujú svoje participatívne právo prostredníctvom združení, záujmových alebo neziskových organizácií.⁶ Zostáva len na výbore, do akej miery dokáže využiť svoj potenciál na to, aby prispel k zlepšovaniu menšinovej politiky, aj keď len vo vzťahu k už uznaným národnostným menšinám a nie novovznikajúcim komunitám prisťahovalcov. ■

⁶ Pozri tiež nižšie výbory, ktoré rozhodujú o financovaní kultúry.

MENŠINOVÁ POLITIKA NA SLOVENSKU

Kritický štvrťročník

Evidenčné číslo na MK SR EV 4413/11
ISSN 1338-4864

Centrum pre výskum etnicity a kultúry
Klariská 14, 811 03 Bratislava
tel.: (+421 2) 54 63 06 77
e-mail: info@cvek.sk, www.cvek.sk

Šéfredaktorka: Jarmila Lajčáková
Asistentka šéfredaktorky: Alena Chudžíková

Jarmila Lajčáková, Jana Kadlečíková, Tina Gažovičová a Alena Chudžíková
pôsobia v Centre pre výskum etnicity a kultúry ako výskumníčky.

Stano Daniel pôsobí ako konzultant Európskeho centra pre práva Rómov.

Zoltán Szalay je právnik a prozaik, v súčasnosti pôsobí ako hlavný radca na úrade podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny.

Mediálny partner: SITA

Vychádza v rámci projektu Monitorovanie menšinovej politiky na Slovensku, ktorý podporil Think Tank Fund Open Society Foundation

Grafická úprava a produkcia: Renesans, spol. s r. o.

